

No

VERBINDING

1

maart 2025

SAMEN

boeren en bouwen

VERANTWOORDELIJKHEID

begint bij jezelf

OP DE KOFFIE BIJ

Patrick en Nadien Ensink

BOSAKKERBOUW

met paulowniabomen

Colofon

VERBINDING, JAARGANG 10, NUMMER 1, MAART 2025

Verbinding is het informatiemagazine van Christen Contact Agrarisch (CCA) en CGMV agrariërs. CCA is een christelijke vereniging van leden die zich met de agrarische sector verbonden voelen. CCA ondersteunt bij het maken van rechtvaardige keuzes, thuis, op het werk en in het bedrijf. CGMV is een vakorganisatie voor christenen waarbinnen agrariërs verenigd zijn. Verbinding verschijnt vier keer per jaar.

REDACTIE
Wiggele Oosterhoff (CCA)
Pieter Crossen

SECRETARIAAT CCA
Graaf van Lyndenlaan 25
3771 JB Barneveld
T: 0342 – 42 41 13

KLANKBORDGROEP REDACTIE
Jan Overeem (CCA)

E: administratie@cca-nederland.nl
W: www.cca-nederland.nl

EINDREDACTIE
Ineke Evink

SECRETARIAAT CGMV
Hanzelaan 344
8017 JL Zwolle

DRUKWERK EN DISTRIBUTIE:
Drukkerij Van Dijk, Meppel

T: 038 – 42 54 379
E: info@cgm.nl
W: www.cgm.nl/agrariërs

REDACTIEADRES CGMV
CGMV agrariërs
E: redactie@cgm.nl

ADVERTENTIES
Eddy Morren
T: 0318 – 25 30 20 of 0623056672

REDACTIEADRES CCA
Wiggele Oosterhoff
E: wiggele@oosterhoff-consult.nl

E: info@morrenmedia.nl

VERANTWOORDELIJKHEID

Aan artikelen en rubrieken wordt de grootst mogelijke zorg besteed, maar de ervaring leert dat fouten nooit helemaal zijn te voorkomen. Daarom kan geen verantwoordelijkheid worden aanvaard voor eventueel onvoorziene gevolgen, veroorzaakt door fouten in gegevens die door derden zijn aangeleverd. Standpunten, verwoord in artikelen en interviews door derden, hoeven niet overeen te komen met de standpunten van CCA en CGMV. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ABONNEMENTEN

U kunt een abonnement op het blad nemen door lid te worden van CCA of CGMV agrariërs (of beide). Op de websites (www.cgm.nl en www.cca.nl) staat hoe u zich kunt aanmelden als nieuw lid. Het lidmaatschap van het CCA kost € 80,- per jaar (€ 75,- bij automatische incasso); bij CGMV agrariërs hangt de contributie af van het inkomen. Ook kunt u een los abonnement nemen voor € 25,- per jaar.

Overdenking

BOEREN, BOUWEN EN VERTROUWEN

Bouwers en boeren kunnen elkaar in de weg zitten als het gaat om de stikstofruimte. In het land wordt door velen gezocht naar oplossingen. Het lijkt echter steeds lastiger te worden om eruit komen. Het lijkt wel of alle vertrouwen in en met elkaar weg is.

Juist dat vertrouwen is zo hard nodig om vooruit te kunnen komen. In het Bijbelboek Nehemia lezen we dat Nehemia alle vertrouwen kreeg om de stad Jeruzalem weer op te bouwen. Hij bekeek alles in stilte en van alle kanten. Er kwam weerstand, Nehemia's tegenstander Sanballat vond het maar niks.

Maar Nehemia had zijn vertrouwen op God gevestigd. 'De God van de hemel, Hij zal ons doen slagen en wij, Zijn dienaren, zullen opstaan en gaan bouwen', zegt Nehemia aan het einde van het tweede hoofdstuk.

Het is maar één zinnetje, maar denken wij ook zo? Kunnen wij ons vertrouwen uitspreken en ons richten op God? Als we kijken naar het Nederlandse beleid van de overheid en alle regelgeving op uitgelopen is, dan is het lastig om daar het vertrouwen op God uit te halen.

Maar God heeft beloofd ons bij te staan, net als God Nehemia bijstond. In die toekomstverwachting mogen we biddend uitkijken naar de samenwerking van bouwers, boeren, de agrarische sector en anderen, in vertrouwen op God. Bid u, bid jij mee?

Jan Overeem, voorzitter CCA

Agenda

Kijk op:

CCA: www.cca-nederland.nl

CGMV: cgm.nl/actueel

Inhoud

4 BOEREN EN BOUWEN

8 EIGEN VERANTWOORDELIJKHEID EERST

10 OP DE KOFFIE IN TWENTE

14 BIOBASED BOUWEN HEEFT TOEKOMST

16 FRYSKE VEZELHENNEDALE: SAMENWERKING TUSSEN BOER, BOUWER EN VERWERKER

Samen

Weer gaat het over stikstof. Door nieuwe uitspraken van de rechterlijke macht blijft stikstof de gemoederen in ons land bezig houden.

Het vorige nummer van Verbinding ging over 'hoop'. We schreven dat hopen een levenskunst is. God roept ons in de Bijbel op om te volharden in hopen. Die stimulans kan soms nodig zijn om in tijden van onzekerheid de hoop niet te laten varen.

Het zijn voor boeren en bouwbedrijven onzekere tijden. Omdat de milieugebruiksruimte beperkend is, kunnen boeren en bouwbedrijven elkaars concurrenten worden en tegenover elkaar komen te staan. Vaak wint dan het recht van de sterkste of het geld van de rijkste.

Vanuit de kernwaarden *verbinden*, *verdiepen* en *inspireren* willen we als redactie in dit nummer van Verbinding een ander geluid laten horen. We geloven dat we voor God allemaal gelijk zijn en dat we het *samen* moeten doen.

We hopen met voorbeelden van samenwerking tussen boeren en bouwers u te inspireren. Boeren die gewassen telen voor isolatie en bouwmaterialen. Bouwbedrijven die met deze materialen biobased kunnen bouwen. Hermineke Vonk schrijft in haar column over samenwerking met vorige generaties en noemt dat 'bouwen op de schouders van ouders'. We wensen u veel leesplezier toe.

Enkele weken nadat u deze Verbinding hebt gekregen is het Goede Vrijdag en Pasen. Daarom sluit ik af met tekst uit Hebreëen 6 vers 19: *Die hoop is als een betrouwbaar en zeker anker voor onze ziel, en gaat ons voor tot voorbij het voorhangsel.*

Wiggele Oosterhoff, redacteur Verbinding

Boeren en bouwen

In oktober 2020 publiceerden we in Verbinding een gesprek tussen boer Bouwmeester en bouwer Van Pijkeren. Het gesprek ging over stikstof. Een crisis die hen beide raakte. We zijn nu bijna vijf jaar verder. Nog steeds is stikstof actueel en hebben boeren én bouwbedrijven daarmee te maken.

Tekst: Wiggele Oosterhoff Beeld: Unsplash

STIKSTOF

Dat stikstof nog steeds actueel is, is een *understatement*. Na enkele uitspraken van de rechterlijke macht is stikstof hoogst actueel en staat het hoog op de politieke agenda. Binnen het kabinet is zelfs een crisisteam geformeerd onder leiding van premier Schoof om dit probleem op te lossen.

In januari 2025 deed de rechter uitspraak in een zaak die Greenpeace tegen de staat had aangespannen. De rechter oordeelde dat Nederland meer moet doen om de stikstofdoelen voor 2030 te halen. Het huidige kabinet kreeg een tik op de vingers, omdat ze afscheid hebben genomen van de stikstofplannen van het vorige kabinet, zonder zelf een goed alternatief te hebben. Een gevolg van de uitspraak is dat er direct weer wordt gesproken over het uitkopen van boeren en het verkleinen van de veestapel. Minister Wiersma sprak direct ferme taal door te zeggen dat zij het gedwongen uitkopen van boeren niet gaat meemaken.

SALDEREN

In december 2024 deed de Hoge Raad een uitspraak over salderen. Niet alle lezers van Verbinding zullen weten wat intern en extern salderen betekent. Daarom een korte uitleg. Bij extern salderen neemt het ene bedrijf stikstofruimte van een ander bedrijf dat geheel of gedeeltelijk

stopt over. Zo hebben bijvoorbeeld provincies en Schiphol in de afgelopen jaren stikstofruimte van boeren overgenomen.

In het gesprek tussen boer Bouwmeester en bouwer Van Pijkeren werd extern salderen als oplossing voor de stikstofcrisis gezien. De uitspraak van de Hoge Raad ging over intern salderen. Bij intern salderen wordt stikstofdepositie van een nieuw project weggestreept tegen de stikstofruimte van een bestaande activiteit. Dat mag volgens de Hoge Raad niet meer. Een nieuwe activiteit moet op zijn eigen stikstofneerslag worden beoordeeld. Deze uitspraak heeft grote gevolgen voor veel bouwactiviteiten en voor boeren in Nederland.

“De stikstofcrisis is al vijf jaar hoogst actueel.”

Premier Schoof gaf half januari tijdens een persconferentie aan dat er binnen twee maanden plannen moeten liggen voor het oplossen van het stikstofprobleem. Als u dit leest is het begin april en zou duidelijk moeten zijn hoe de stikstofcrisis wordt aangepakt. We zijn benieuwd!

SCHAARSE RUIMTE

Ik vertel niets nieuws als ik schrijf dat Nederland druk en vol is. We wonen met ruim 18 miljoen mensen op een heel klein stukje aarde. Er zijn ruim 116.5 miljoen landbouwhuisdieren (varkens, koeien, schapen, geiten en kippen) in Nederland, en 35 miljoen huisdieren (honden, katten, vogels, vissen en knaagdieren). We willen natuur en biodiversiteit stimuleren. Door grotere oorlogsdreiging wil defensie meer oefenterreinen. En er moeten per jaar 100.000 huizen worden gebouwd. Al deze mensen en wensen willen meer ruimte, en die ruimte is in Nederland beperkt.

In de economie is het normaal dat schaarste de prijzen laat stijgen en er concurrentie optreedt. Bedrijven en mensen met geld zijn daarbij in het voordeel ten opzichte van mensen en bedrijven die minder of geen geld hebben. Zo was Schiphol in staat om stikstofruimte van boeren te kopen. Je kunt je afvragen of we het benutten en inrichten van de milieugebruiksruimte aan een concurrentiemarkt en dus aan de macht van het geld moeten overlaten. Ik denk het niet! Want dan staan bouwbedrijven tegenover boeren, bedrijven met geld tegenover mensen met weinig geld. Dan geldt zomaar het recht van de sterkste...

“De aarde, het land, het water en de lucht zijn van God.”

GELIJKEN

Een paar jaar geleden schreef ik een column over Psalm 24 vers 1.

“Al d' aard' en alles wat zij geeft, met al wat zich beweegt en leeft, zijn 't wettig eigendom des HEEREN. Hij heeft z' in haren ochtendstond, op ongemeten zeën gegrond, doorsneden met rivier en meren.”

Op de lagere school heb ik dit vers in de oude berijming uit mijn hoofd moeten leren. En als je iets uit je hoofd zingt, zing je het vaak zonder er verder bij na te denken. Maar als je dit Psalmvers op je in laat werken, dan staat er nogal wat, en dan zing je nogal wat. De aarde en alles wat er op leeft is van God – de Schepper. Bedenk eens waar dat allemaal over gaat.

Het gaat over de grond in Nederland, klei, zand en veen. Het gaat over koeien, kippen, varkens en geiten. Maar ook over steenmarters, vossen, wolven en muskusratten. Het gaat over insecten die in betegelde voortuinen geen eten kunnen vinden. Het gaat over vleermuizen in oude gebouwen, die daardoor niet mogen worden afgebroken om plaats te maken voor nieuwbouw.

Ik schrijf dit expres zo, om onze positie als mens op dit kleine stukje aarde vanuit een christelijk perspectief neer te zetten. Ik geloof dat we voor God én op deze aarde gelijk zijn. Boeren, burgers, bouwers en buitenlui, we leven allemaal op Gods aarde. We zitten als het om het gebruik van Gods ruimte gaat, allemaal in hetzelfde schuitje.

Daarom ben ik er ook van overtuigd, dat we niet als concurrenten tegenover elkaar moeten (gaan) staan. Maar dat we samen

moeten praten en werken om die ruimte verantwoord te gebruiken. De aarde, het land, het water en de lucht zijn immers van God.

INSPIRATIE

Dat je voor God gelijk én op deze aarde elkaars gelijken bent, klinkt als een (geloofs-) overtuiging. En dat is het ook! Maar hoe verbind je overtuiging aan gedrag? Wat doe je anders wanneer je vanuit een christelijke geloofsovertuiging in het krachtenveld van schaarse stikstofruimte opereert? Ik voel me niet geroepen om dat aan anderen voor te schrijven. Keuzes maken op basis van je geloof is een persoonlijke verantwoordelijkheid. Wat we wel kunnen doen is elkaar inspireren en bevragen.

Vanuit die gedachte hebben we als redactie van Verbinding voor het thema ‘Bouwen en Boeren’ gekozen. Hoe kunnen boeren en bouwbedrijven samen

werken aan de grote transitieopgaven? Hoe kunnen we elkaar inspireren met mooie voorbeelden?

En net zoals het maken van keuzes op basis van een christelijke geloofsovertuiging iets persoonlijk is, is ook het kiezen van een bedrijfsstrategie of ander verdienmodel een persoonlijke ondernemerskeuze. Wat in een bepaalde streek, op bepaalde grond, voor een bepaalde ondernemer inspirerend werkt, hoeft elders of voor iemand anders niet te gelden.

In dit nummer van Verbinding staan artikelen over experimenten waarbij boeren grondstoffen voor isolatiematerialen en bouwmaterialen verbouwen voor bouwbedrijven. Bij dit soort innovaties komen allerlei aspecten samen. Bodem, bemesting en water; hoe groeien deze nieuwe gewassen het beste? Klimaat, stikstof en koolstof; hoeveel CO2 wordt er vastgelegd? Samenwerking

en verdienmodel: hoe richten we deze nieuwe keten in?

ONDERWEG

Laten we eerlijk zijn. Nieuwe wegen verkennen en inslaan, betekent vaak ook dat je oude en vertrouwde paden verlaat. Concreet kan het betekenen dat je als veehouder afscheid neemt van je koeien en als ondernemer andere dingen gaat doen op je grond en met je bedrijf. Ik ken agrarische families die dat hebben gedaan. Het moment dat de laatste vrachtwagen met koeien het erf verlaat, zal hen altijd blijven. Het is goed om voor die emoties en gevoelens oog en oor te hebben en liefdevol om elkaar heen te staan.

Tegelijkertijd moet ik ook denken aan meerdere Bijbelverhalen waar God tegen mensen zegt dat ze op weg moeten gaan, zonder erbij te vertellen waarheen of wat ze concreet moeten gaan doen. Het verhaal van Abram is wellicht bekend,

maar er zijn er meer. Samuël bijvoorbeeld moest naar het huis van Isaï gaan om een van zijn zonen tot nieuwe koning te zalven. Maar God vertelde er niet bij welke zoon dat was.

Ik sluit dit artikel af met geloofsuitspraken.

*Ik geloof in God,
de Schepper van hemel en aarde.
Hij is de eigenaar van alles wat op aarde leeft en beweegt.
Ik geloof in God,
de Hersteller van hemel en aarde.
Hij werkt aan Zijn nieuwe wereld.
En ik geloof dat ik daar naar onderweg ben.
Samen met Gods schepselen.
Amen.*

OVERDENKING

BOUWEN OF VERBOUWEN?

Door alle stikstofverwarring stapelen de vragen zich op. Het lijkt inmiddels alsof we moeten kiezen tussen landbouw en woningbouw. Het lijkt een strijd tussen belangen: voedselproductie tegenover huisvesting, wat gaat het winnen?

Tekst: Klaas van den Geest Beeld: Pexels

Als je redeneert vanuit belangen dan kun je zo maar in een belangenstrijd terecht komen. In het maatschappelijke en politieke debat van nu gaan we daar nooit uitkomen, tenzij er heldere beleidsbeslissingen genomen worden. Maar in het huidige gepolariseerde en verdeelde klimaat in Nederland lijkt dat bijna onhaalbaar.

Toch is dat een eenzijdige blik: we kijken dan naar de overheid. Daar moeten oplossingen vandaan komen. En zeker,

kijkend naar het verleden moet je zeggen dat eerder beleid averechts heeft gewerkt. En wie anders dan de boeren zijn daar de dupe van geworden?! In mijn werk als pastor in een agrarische omgeving ben ik onder de indruk gekomen van hoe boeren soms in de knel zijn geraakt. En hoeveel frustratie er is over steeds weer wisselend beleid door de jaren heen. En hoe dat boeren soms financieel de kop kost, niet alleen door overheidsregels maar ook door de manier waarop de kapitaalverstrekking werkt.

Dus ja, van de overheid mag je zeker meer daadkracht verwachten. Maar tegelijk moeten we realistisch zijn: de overheid wordt soms verlamd door al die politieke controverses en polarisatie, en daardoor lijken oplossingen nog steeds niet in zicht.

VERANTWOORDELIJKHEID

Er is nog een ander perspectief dat voor ons van belang is: onze eigen verantwoordelijkheid, zeker als volgelingen van Jezus. Is er op die manier een ander handelingsperspectief te vinden, een andere houding? Ik denk dat dat wel degelijk het geval is.

Iedereen is zelf verantwoordelijk voor zijn beslissingen. Dat is soms ingewikkeld. Hoe kun je op een verantwoorde manier duurzame keuzes maken? Minder uitprinten lijkt mooi, maar meer opslaan in de cloud kost veel energie en geeft ook weer veel uitstoot. Minder plastic gebruiken en meer recycleren is geboden, maar wat als

recyclingsbedrijven failliet gaan omdat nieuw geproduceerd plastic vele malen goedkoper is? Je voelt je als 'burger' soms machteloos. Heeft het zin om wat ook maar te doen?!

Toch wel. Want op onze eigen kleine schaal blijft elke mens toch persoonlijk verantwoordelijk voor wat jij doet met de aarde, met je geld, met je medemens. En op dát niveau speelt toch een groot deel van ons leven zich af. Dáár kunnen we wel degelijk het verschil maken. Zeker als je bewust een volgeling van de Heer wilt zijn. Dan begint daar het nieuwe leven!

ONKRUID

Dit is een vuile wereld, geen mens kan leven zonder vuile handen te maken of zonder te ver-vuilen. Zo tekent Jezus dat ook in de parabel van het onkruid op de akker in Matth. 13:38. "De akker is de wereld" zegt genoeg. De Heer van de oogst is een Heer die vuil en vervuiling duldt zolang de dag van de oogst nog niet daar is. Niets is zuiver, niets groeit

zonder 'collateral damage'. Dat is de gebrokenheid van dit bestaan.

Toch duldt de Heer dat vuil niet om zo zonde en kwaad, mensen die slecht doen, ongehinderd hun gang te laten gaan. Kijk maar wat er op de dag van de oogst gebeurt! Dan gaat het mes erin. Dan worden kwaad en kwaden in het vuur gegooid (vers 40), en goed en goeden als koren verzameld. Dan wordt de wereld gereinigd van alles wat vuil is en vervuult, dan vangt een nieuwe zuivere wereld aan.

HOOPVOL

Dat is een scherpe boodschap, maar ook een hoopvolle! Want het licht van Gods koninkrijk schijnt nu al in de harten van wie Hem kennen en die Hij liefheeft. De zuiverheid van Gods rijk dat komt, mag ons hier en nu al verlichten en helpen goede keuzes te maken.

Daarmee veranderen we de wereld niet. Of toch wel? Hier en daar vlamt een

vuurtje op, van hoop, liefde en vrede. Daar en zo wordt de wereld toch net even een stukje mooier en vriendelijker. Dat is wat wij wel kunnen, aangestoken door het vuur van zijn Geest. Wanneer we net even anders reageren als mensen elkaar zwart maken, woke noemen of cancellen, zoals dat heet. Net even het verschil maken als er grof geoordeeld en gepraat wordt. Net even respect en begrip inbrengen als maatschappelijke discussies verworden tot modder gooien.

Want de akker is de wereld. Vuil groeit samen op met wat de oogst van de Heer moet worden. Midden tussen het onkruid groeien mooie volle aren. Die vrucht dragen tot wel honderdvoudig, eeuwige vrucht van liefde voor de Heer, van lofprijzing van zijn naam.

Klaas van den Geest is predikant van de Protestantse Gemeente Holten, in tijdelijke dienst voor het pastoraat.

Wie? Patrick, Nadien, Jan en Ria Ensink
 Waar: Tilligte
 Wat: gemengd bedrijf, ongeveer 200 kalveren met akkerbouw

Op de koffie bij Patrick en Nadien Ensink

Je zou het niet zeggen als je voor het dubbele woonhuis van de familie Ensink staat, maar op deze plek wordt al vanaf begin 18e eeuw geboerd. Het huis ligt aan de ene kant van de smalle weg, de schuren aan de andere kant. Jan, de vader van Patrick Ensink, nam het bedrijf over van een vrijgezelle oom. Sinds 2011 hebben vader en zoon een maatschap. Flexibiliteit is een kernbegrip voor de Ensinks: leg je niet vast maar beweeg mee.

Tekst: Ineke Evink, Beeld: Ineke Evink, familie Ensink

"We hebben een echt Twents gemengd bedrijf", vertelt Patrick, zittend aan de grote tafel met zijn vrouw Nadien en vader Jan en moeder Ria. "We houden zo'n tweehonderd vleeskalveren, dat is op zich niet veel voor een kalvermesterij. We boeren op 26 hectare eigen grond en pachten er negen bij. Nadien en ik hebben naast de boerderij ook ons eigen werk. Nadien is apotheker en ik werk als milieu- en veiligheidsadviseur in de chemie. We vinden dat allebei prettig omdat je zo midden in de samenleving staat." Werk buiten de deur verbreedt je blikveld, vindt Nadien, en bovendien: "Het is 'Boer zoekt vrouw', niet 'Boer zoekt boerin'."

Tot 2000 stonden er melkkoeien in de stal, maar dat kon niet meer uit. "We hadden te weinig melkquotum", vertelt Jan. Er kwam vleesvee voor in de plaats. "Het waren mooie dieren, Blonde Aquitaine", vertelt Ria. "Mensen stapten van de fiets af om er foto's van te maken. Maar dat brengt helaas niets op." Toen in 2011 Patrick in de maatschap kwam, namen ze afscheid van de Blonde Aquitaine-koeien. Het was niet alleen onrendabel, je moet ook bij nacht en ontij werken, en dat past niet bij een baan ernaast.

SCHAKELEN

De 200 vleeskalveren die ze nu houden zijn allemaal eigendom en dat is een bewuste keuze. Nadien: "We kopen zelf jonge kalveren bij een opfokker en werken niet op contractbasis. Het voordeel is dat je dan makkelijk kunt schakelen. Als we beslissen dat we

"We laten graag zien hoe we hier werken"

volgend jaar beter iets anders kunnen gaan doen, dan zitten we niet vast aan contracten." Het rosé kalfsvlees gaat naar de horeca en wordt geëxporteerd naar Zuid-Europa. "Toeristen die vertellen dat ze op vakantie in Italië toch zulk heerlijk vlees hebben gegeten, weten niet dat het vaak gewoon uit Nederland komt," lacht Patrick.

Een van de schuren aan de andere kant van de weg stamt uit 1958. In een van de muren zit hoog in de gevel een beeldje van de heilige St. Isidorus gemetseld, de beschermheilige van de boeren. "Dit deel Twente is overwegend katholiek", verklaart Patrick. De grenzen tussen katholieke en protestantse delen van Twente zijn nog steeds op de kaart in te tekenen.

Sinds 2018 hebben de Ensinks een zelfbedieningswinkeltje in een van de schuren. Er staan twee vriezers tegen de muur met rosé kalfsvlees uit eigen stal. "In de zomer verkopen we ook ijsjes", zegt Ria. "Niet alleen vanwege de

verdiensite maar ook omdat we graag aan mensen laten zien hoe we hier werken. We hebben niets te verbergen. Mensen hebben vaak geen idee hoe het eraan toe gaat op een boerderij. Ze kennen alleen de verhalen van sociale media, politiek of reclames op tv. Als mensen hier een ijsje of vlees komen kopen, komen ze op het erf en mogen ze meteen even rondkijken." Dan blijkt vaak dat het beeld dat ze hebben van kalverhouderij en kalfsvlees niet overeenkomt met wat ze bij ons zien.

STEENUIL

In de mooie oude schuren onder de hoge hanenbalken komen de kalfjes overeind en lopen nieuwsgierig naar het hek. "Helemaal bovenin zit een steenuil", wijst Ria. Achter de schuur staat een huis in aanbouw, het past prachtig bij de schuren. Als het klaar is, gaan Patrick en Nadien er wonen. "We hebben voor de fundering Bentheimer zandsteen gebruikt, vertelt Nadien. "Zo bouwden ze vroeger altijd in deze streek. We hebben de oude stenen van het boerenhuis dat

>>

hier van 1873 tot 2001 heeft gestaan terug laten komen in dit huis.”

De flexibiliteit van de familie Ensink blijkt ook uit de interesse in miscanthus, olifantsgras. Een paar jaar geleden kwamen Patrick en Jan het gewas tegen op een beurs in Duitsland. Ze besloten in

2020 om er drie hectare mee te beplanten en het in eerste instantie te gebruiken als brandstof. Het dubbele huis wordt nu verwarmd met een speciale cv voor biomassa. Patrick: “We hebben onze eigen stadsverwarming, net als in flats”. Daarnaast wordt miscanthus gebruikt

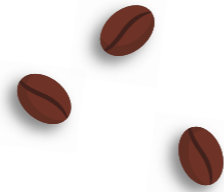
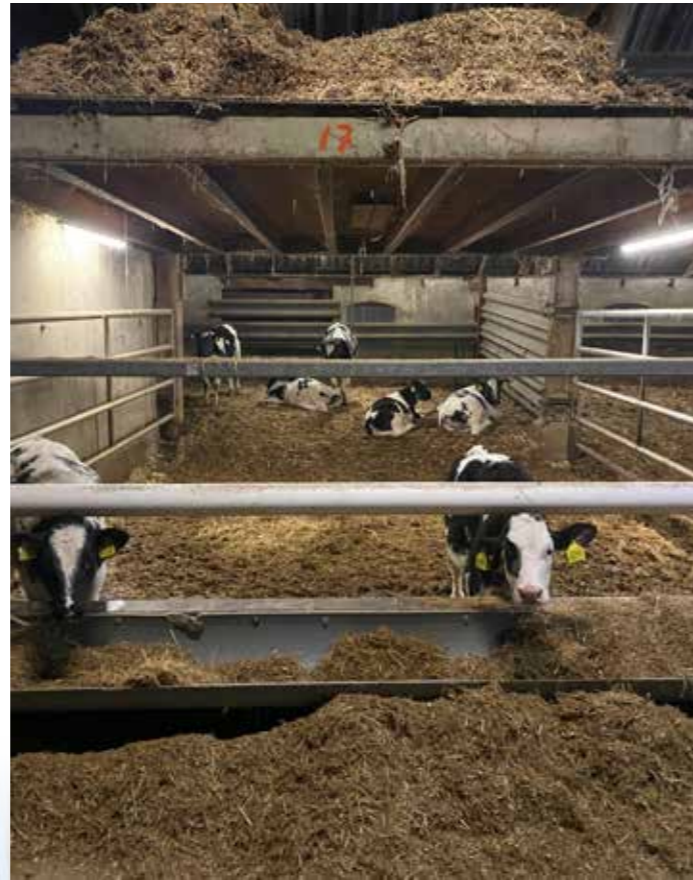
als strooisel in de stallen, het neemt veel meer vocht op dan gewoon stro, waardoor er minder van nodig is en je zo minder mest produceert. Ook als bodembedekker in de tuin is het handig, het werkt goed tegen onkruid en slakken. De grond waar de miscanthus groeit,

blijkt een mooie schuilplek voor wild, van reeën tot hazen en fazanten. Ze kunnen zich er goed verstoppen en prettig liggen op het blad dat in de winter van de stengels valt. Daarnaast neemt het veel CO2 op uit de lucht. Je kunt er ook CO2-certificaten op aanvragen, maar dat zijn de Ensinks vooralsnog niet van plan.

TREND

Miscanthus kan ook gebruikt worden als bio-based bouw materiaal. Of de teelt van miscanthus daarvoor momenteel al echt rendabel is in Nederland, betwijfelt de familie. De vraag naar bio-based bouw materiaal is nog niet groot genoeg en landbouwgrond is duur in Nederland. De trend is wel dat alles steeds duurzamer gaat worden en er meer aandacht is voor biodiversiteit. Daar werken ze graag aan mee. Ria: “Om ons maisland heen hebben we altijd stroken met bloemen staan. Dat is een prachtig gezicht! Voorbijgangers zien we soms foto's maken en bloemen plukken.”

“Het is jammer dat overheidsbeleid op z'n zachtst gezegd niet echt standvastig te noemen is”, zegt Patrick. “Daarom willen we niet investeren in steeds meer groei en niet afhankelijk zijn van financiering. Nu hebben we ruimte om te pionieren en met de markt mee te bewegen. Het olifantsgras en de huisverkoop zijn daar mooie voorbeelden van.”

COLUMN

Bouwen op schouders

Een poosje geleden hadden we er weer één. Het was Bartje 253 gelukt om in haar leven de magische grens van 10.000 kilo vet/eiwit te bereiken.

Zij was niet de eerste op onze boerderij. Twee van haar zussen waren haar voor gegaan. Drie koe-zussen dus, die dit hebben gepresteerd. Dat is reden voor een feestje, zo vonden wij. Zeker in deze tijd, waarin de boeren iets minder te juichen hebben. Dus wij nodigden boer en burger uit om te proosten bij deze koeien-krans.

Jan wilde boer Schakel ook uitnodigen. Eigenlijk ken ik boer Schakel helemaal niet goed, dus ik vroeg me af waarom hij op de genodigdenlijst moest komen. “Van de vader van boer Schakel heeft mijn opa ooit de eerste Bartje gekocht”, klonk de toelichting.

Boer Schakel gaf gehoor aan de uitnodiging en was er die avond ook, naast burens, familie en erfbetreders. Hij had het oude melkboekje gevonden waarin beschreven stond dat Bartje op 17 november 1950 verkocht was aan boer Vonk. Ik was onder de indruk en besepte dat met de hulding van deze koe niet alleen de huidige koe en boer gewaardeerd werden, maar ook alle Bartjes voor deze Bartje en net zo goed Jans vader en Jans opa.

Een mens bouwt op 'de schouders van de ouders'. Op een boerderij is dat soms extra voelbaar.

Hermineke

Hermineke Vonk (1971) runt samen met haar man een veehouderij (100 koeien) en een B&B/groepsaccommodatie in Goudriaan (Zuid-Holland). Daarnaast is ze als docent, trainer, coach en auteur actief onder haar eigen naam hermineke.nl, binnen kerk, school en de agrarische sector.

BETOOG

BOSAKKERBOUW HEEFT TOEKOMST

Als lector voert Wolter van der Kooij, samen met zijn kenniskring, praktijkonderzoek uit op Aeres Farms in Dronten. Ze richten zich op de nieuwste ontwikkelingen om zo de agrarische sector vooruit te helpen. Dat is hard nodig, want de gevolgen van klimaatverandering worden steeds duidelijker.

Tekst: Wolter van der Kooij Beeld: Unsplash

14 Eén van de thema's waar wij ons bij Aeres momenteel mee bezighouden, is agroforestry en dan met name het aanplanten van bomen. Toen enkele jaren geleden de eerste berichten daarover in de pers kwamen, werd onze bedrijfsleider uitgemaakt voor 'boswachter' en dat vond hij toen een belediging. De afgelopen tijd neemt de belangstelling voor agroforestry echter toe. Er is veel meer informatie over beschikbaar en er zijn ook steeds meer agrariërs die het oppakken. We gaan op Aeres Farms ook op 3.000 m2 bomen aanplanten. Volgens mij terecht!

In dit artikel beperk ik mij tot de effecten van het aanplanten van bomen op landbouwbedrijven. De voordelen zijn legio. De vochtthuishouding verbetert,

evenals het organische stofgehalte van de bodem, bomen helpen windschade te verminderen, ze produceren voedsel en schaduw voor koeien en paarden, en trekken natuurlijke plaagbestrijders aan.

Daarnaast zijn er maatschappelijke baten, zoals een aantrekkelijker landschap, meer biodiversiteit, het afvangen van fijnstof en stikstof, en natuurlijk het vastleggen van koolstof in hout. Er zijn ook nadelen voor de bedrijfsvoering. De inrichting moet goed worden afgestemd op het gebruik van machines en door schaduw zullen de opbrengsten vlak naast de bomen afnemen. Daar staat tegenover dat er op enige afstand van de bomen juist meer opbrengst gerealiseerd wordt, tot wel 20 procent.

PAULOWNIABOMEN

Ik maak nu nog een stap. Naast bovengenoemde voor- en nadelen kun je met bomen ook inkomsten genereren. Op Aeres Farms gaan we paulowniabomen aanplanten als akkerbouwgewas. Ze worden in rijen aangeplant en de eerste jaren worden ze bevochtigd door middel van druppelirrigatie.

Paulownias hebben de volgende voordelen:

- Het zijn zeer snelgroeiende bomen. Na acht jaar kunnen ze al geoogst worden. Dat kan interessante inkomsten door houtverkoop opleveren.
- Na de oogst lopen ze opnieuw uit voor een volgende cyclus.
- Het hout van de paulownia is licht, duurzaam en bestand tegen

kromtrekken. Het is geschikt voor meubels, muziekinstrumenten en botenbouw, en lijkt daarnaast aantrekkelijk voor kozijnen. Er wordt onderzocht of de vezels gebruikt kunnen worden als vervanger van beton.

- Paulownias kunnen grote hoeveelheden CO2 opnemen: per hectare drie keer zoveel als populieren. Dat is natuurlijk zeer interessant voor de bestrijding van klimaatverandering. Ook dit kan inkomsten opleveren door de verkoop van carbon credits.
- Paulowniabomen kunnen heel goed tegen droogte en arme bodems.

Er zijn ook nadelen:

- Het is een exotische, invasieve plant. Dat geldt echter alleen voor de oorspronkelijke boom. Intussen zijn er variëteiten op de markt, die niet meer bloeien en zich dus ook niet kunnen verspreiden. Dat is ook bevorderlijk voor de houtproductie.
- Een paulownia-akker draagt niet bij aan verhoging van de biodiversiteit. Het betreft één en ook nog een exotische soort. Dat kan een beetje worden goedge maakt door kruidenrijke onderbegroeiing.
- Hoewel de boom sterk is, kan hij gevoelig zijn voor bepaalde schimmels en plagen, vooral in monoculturen.
- In koude klimaten kan de boom kwetsbaar zijn voor vorstschade. In Nederland wordt hij in het voorjaar aangeplant, zodat de boom voldoende robuust is om de winter door te komen.

TOETSEN

Waarom gaan we ze aanplanten op Aeres Farms? Allereerst om ervaring op te doen

en te toetsen of bovengenoemde voor- en nadelen tot uiting komen in Flevoland. Theoretisch zou het saldo 9.000 euro per hectare per jaar kunnen zijn door de jaarlijkse verkoop van carbon credits en eenmalige houtopbrengst. Maar dat lijkt ons bijna te mooi om waar te zijn, dus dat gaan we toetsen. In ons geval betreft het maar 3.000 m2, en dat is minder rendabel, maar we willen ervaring opdoen. Onze ervaringen kunnen we vervolgens delen met onze studenten en natuurlijk met andere agrariërs in de polder.

We doen dit project niet alleen, maar in het kader van een landelijk project, samen met Hogeschool Van Hall Larenstein. Dit project heet Hoogwaardig Houtgebruik en wordt medegefinancierd door het Ministerie van LNV. Hogeschool Van Hall Larenstein heeft veel contacten met de hout- en houtverwerkingsindustrie. Dat is van belang om te onderzoeken in hoeverre paulowniahout en andere soorten Nederlands loofhout interessant is voor de woningbouw.

Koolstofopslag in bomen wordt pas interessant als het hout langdurig gebruikt gaat worden. De kortste keten is om het hout als brandstof te gebruiken in biomassacentrales of in houtkachels. Daarmee wordt wel bespaard op de uitstoot van gas, maar het er is maar beperkt koolstof opgeslagen. Gebruik van hout in gebouwen kan de koolstof voor langere tijd uit de atmosfeer halen en dus het meeste bijdragen aan het terugdringen van klimaatverandering.

BIOBASED BOUWEN

En dat brengt mij tenslotte op de bouw. Het gebruik van paulowniahout valt in de categorie biobased bouwen. Bij die bouwtechniek wordt zoveel

mogelijk gebruik gemaakt van natuurlijke, hernieuwbare bronnen. Biobased materialen nemen tijdens hun groeiproces CO2 op en zijn vaak biologisch afbreekbaar. Daardoor kunnen ze makkelijker gerecycled worden.

AANPASSINGEN

De overheid zet zwaar in op de ontwikkeling en opschaling van biobased bouwen. Het doel is dat in 2030 minimaal 30 procent van de nieuwbouwwoningen en andere gebouwen met minimaal 30 procent biobased materialen worden gerealiseerd. Er is nog een lange weg te gaan, want het vraagt flinke aanpassingen van de bouwsector. In het project Hoogwaardig Houtgebruik participeren veel partijen uit de houtverwerkende industrie en dat geeft mogelijkheden om van elkaar te leren en dit proces te versnellen.

15 Naast aanpassingen in de bouwsector moet ook de aanvoer van Nederlands loofhout opgeschaald worden. Daarbij kan de landbouw een belangrijke rol spelen. Hoe mooi zou het zijn als agrariërs bomen gaan aanplanten die bijdragen aan het terugdringen van klimaatverandering, een positief effect hebben op de omgeving op bedrijfs- en regionaal niveau, en tegelijkertijd een mooie inkomstenbron zijn. Misschien zijn bomen wel het gewas van de toekomst. Laten we inzetten op bos(akker)bouw!

Wolter van der Kooij, is lector Agrarisch Waterbeheer bij Aeres Hogeschool Dronten

REPORTAGE

FRYSKE VEZELHENNEPDEAL BRENGT BOER EN BOUWER SAMEN

Hoe krijg je boeren, verwerkers en bouwers bij elkaar? Dat is vaak de grote vraag bij de overgang naar biobased bouwen. De Fryske Vezelhennepdeal is de eerste complete regionale keten voor biobased bouwen in Nederland. Dankzij deze brede samenwerking kunnen lokaal geproduceerde, duurzame materialen zoals Hempwool worden gebruikt bij meer dan duizend nieuwbouw- en renovatieprojecten. Er zijn meer dan dertig partijen betrokken bij de overeenkomst. Verbinding ging kijken bij Bouwbedrijf Lont en sprak Loraine Westerneng van verwerker GreenInclusive.

Tekst: Ineke Evink

Duurzaamheid staat al langer hoog in het vaandel bij bouwbedrijf Lont in Sint Annaparochie. Of zoals het bedrijf het op de website verwoordt: 'Het maken van duurzame keuzes doen we vol passie en vanuit rentmeesterschap.' Haije Wierda is verantwoordelijk aanjager voor duurzaamheid bij Lont.

Ten noorden van Leeuwarden ligt het dorp Sint Annaparochie, thuisbasis van Lont, gelegen op een industrieterrein. Binnen wacht Haije Wierda, verantwoordelijk voor circulair bouwen. Enthousiast vertelt hij over een project dat uniek is in Nederland. "Het begon ermee dat we met andere wat grotere

Friese bouwbedrijven om tafel gingen. We wilden graag meer gebruik maken van biobased materialen. We vonden allemaal dat het in de bouw niet langer kon doorgaan met de huidige manier van werken. In 2021 tekenden we een intentieverklaring. Vezelhennep werd al verbouwd in Friesland, en we zouden meer vezelhennep gaan gebruiken om mee te isoleren. Maar dat bleef daarna toch een beetje hangen."

Het is ingewikkeld om een systeem te vervangen dat al zo lang werkt. Haije: "Er wordt steen, beton, glas- en steenwol gebruikt door vrijwel alle bouwbedrijven. Dat systeem staat vast,

het is geoptimaliseerd en dus goedkoop. Het is een log systeem en het duurt jaren om dat te doorbreken.."

Biobased bouwen is vaak duurder, en dat komt weer omdat er weinig massa is. Een enkel bedrijf kan daar niet tegenop boksen. Maar met meerdere bedrijven, en andere partijen is dat in Friesland toch gelukt. Op 25 oktober vorig jaar tekenden onder andere Lont de afspraak De Fryske Vezelhennepdeal. Die houdt in dat meer dan twintig bouw- en renovatiebedrijven, vijf woningcorporaties, vezelhennepverwerker GreenInclusive en ruim 100 boeren in de komende drie jaar meer dan duizend woningen gaan

Loraine Westerneng is ketencoördinator bij GreenInclusive. Het Friese bedrijf is gevestigd in Drachten en bestaat vijf jaar. "Friesland is een echte melkveeprovincie", legt Westerneng uit. "Wat je ook van het huidige beleid vindt, er zal steeds minder melkvee komen. Als er geen nieuw perspectief komt voor het landelijke gebied en Friese melkveehouders heeft dat grote maatschappelijke en culturele gevolgen. Wij willen graag bijdragen aan perspectief voor boeren en dat doen we door een waardeketen op te zetten van de boer naar de bouw door middel van vezelhennepteelt."

De agrarische sector heeft veel interesse, merkt Westerneng. "We zijn van nul naar 600 hectare vezelhennep gegaan. We doen alles wat nodig is om een nieuwe keten aan de gang te zetten en werken daarvoor samen met bouwbedrijven, opdrachtgevers en overheden."

Tot nu toe wordt de vezelhennep in het buitenland verwerkt. Maar dankzij de Fryske Vezelhennepdeal is er nu voldoende afzetgarantie om te investeren in een fabriek in Friesland. Waar die gaat staan wordt binnen een paar weken duidelijk, vertelt Westerneng.

Rijk wordt Green Inclusive er niet van. "Er is maar een kleine marge en er moet veel worden geïnvesteerd. Snel rijk worden zit er dus niet in maar dat is ook niet het doel. Soms is er subsidie voor een project, zoals voor het onderzoek naar de mogelijkheden van zogeheten inblaasisolatie van hennepvezel. Er is geen structurele subsidie maar we willen ook een zelfstandige markt worden. Daarom hebben we wel baat bij consistent beleid."

Afzetgarantie is het grootste obstakel voor verduurzaming. De Fryske Vezelhennepdeal is zo belangrijk omdat die in ieder geval voor de komende drie jaar geldt.

>>

>>

bouwen of renoveren. Daarbij wordt gebruik gemaakt van lokaal geteelde vezelhenep. Ook de verwerking vindt binnenkort plaats in Friesland.

BUITENLAND

Dat laatste is nieuw. Heel lang werd de vezelhenep in het buitenland verwerkt. Dat heeft als nadeel dat de footprint veel groter wordt waardoor er geen CO2-certificaten mee kunnen worden verdiend. En juist de opbrengsten daarvan gaan door deze deal naar de boeren. Voor boeren wordt het aantrekkelijk vezelhenep te verbouwen zodat het niet meer uit het buitenland hoeft te komen.

Wat in Friesland goed heeft geholpen is dat de deelnemers aan de keten elkaar kennen, zegt Wierda. “Transparantie is heel belangrijk, want werken met biobased isolatie is duurder dan met reguliere isolatie. Iedereen kent de prijzen en er is onderling vertrouwen. En omdat alle partijen genoeg nemen met minder winst is dit project er gekomen. Iedereen gunt elkaar wat.”

RENTMEESTERSCHAP

Voor een bedrijf als Lont is de motivatie om mee te doen ook gelegen in de christelijke achtergrond van het bedrijf. “Rentmeesterschap is een kernbegrip bij ons. We willen de aarde graag beter achterlaten dan we hem aantreffen. Als het alleen om geld ging dan was dit niet gelukt. Dat geldt overigens voor alle partijen. Dat wil niet zeggen dat er geen goede businesscase achter moet zitten. Als het verlies oplevert, houdt zo iets geen stand.”

Tot nu toe wordt biobased materiaal vooral gebruikt om te isoleren. Maar er zijn plannen om er meer mee te gaan doen. Wierda: “In Gorredijk hebben we een project in ontwikkeling met houtskeletbouw. De bedoeling is daar sociale huurwoningen te bouwen voor mensen die professionele begeleiding nodig hebben en voor anderen. Dat moet een mix worden.” Voor Lont gaat biobased bouwen namelijk hand in hand met bouwen aan een duurzame leefomgeving, legt Wierda uit. “In een andere Heerenveense wijk

hebben we een straat zo ontworpen dat de bewoners makkelijk met elkaar in contact kunnen komen. Er ligt een brede groenstrook tussen de huizen in waar kinderen kunnen spelen. De keukens hebben openslaande deuren naar die brede groenstrook. In de gevel is een bankje ingebouwd.” Voor de ontwikkeling van dergelijke projecten schakelt Lont altijd een omgevingspsycholoog in. Ook toekomstige bewoners worden betrokken bij het ontwerp van de wijk.

“Eigenlijk is het niet zozeer innoveren wat we doen, maar inventief zijn. Veel van wat nieuw lijkt, is al oud. Neem houtskeletbouw, hofjes, kleurgebruik, bomen planten voor schaduw, en zo meer. Wat vroeger goed werkte, doet dat vaak nog steeds.”

VARKENS EN ZORG IN DE RUIMTE

Buiten is het donker en mistig, maar in de ontvangstruimte van Dick en Chériette van der Vegt staat de koffie al klaar. Ruim twintig mensen komen af op de uitnodiging van CCA, tot aan Groningen toe.

Tekst en beeld: Ineke Evink

Varkens- en zorgboerderij De Ruimte ligt even buiten Dalfsen. Er loopt een verlicht pad naar de boerderij en wie die avond goed luistert kan de varkens niet zien maar wel horen knorren. Met varkens is het allemaal begonnen, vertellen Dick en zijn zoon Dirk tijdens de presentatie. Aan de hand van een aantal thema's lopen ze de ontwikkeling van de boerderij langs.

De geschiedenis van de agrarische sector kun je er zo naast leggen. Eerst was het doel dat er nooit meer honger zou zijn. Dat werd bereikt door schaalvergroting met behulp van veel subsidies. Dierenwelzijn stond niet erg in de belangstelling.

TIEN JAAR

Maar dat veranderde en de boerderij veranderde mee. Van meer dan duizend varkens ging de familie Van der Vegt naar 32 zeugen met biggen en

vleesvarkens. Dat kon omdat vanaf 2004 de zorgboerderij een belangrijke poot van het bedrijf werd. De Ruimte biedt zorg aan met name jongeren met AD(H)D, ASS en hechtingsproblematiek.

Het is goed om tien jaar vooruit te kijken, besluit Dick zijn presentatie. Kijk in de spiegel en vraag je af waar je over tien jaar wilt zijn. Maar let ook op wat er naar je toekomt aan mogelijkheden. God spreekt niet alleen in zijn Woord en door zijn Geest, maar ook door andere mensen en door wat er op je pad komt.

De rondleiding gaat onder meer langs de verbouwing van de grote schuur op het achterste deel van het erf. Daar komen dertien sociale huurwoningen voor spoedzoekers, zoals mensen die in scheiding liggen, statushouders en Oekraïners, en jongeren die al heel lang op een huis wachten. De bedoeling is dat

de mensen die daar komen wonen een soort gemeenschap gaan vormen waarin je elkaar helpt. Dat gaat niet vanzelf en daarom is zoon Bert daarbij betrokken.

BETER BINNEN

De varkens mogen natuurlijk niet ontbreken. In de met strohaksel bedekte vloer loopt een aantal zeugen met hun biggen vrij rond, in een soort familieverband. “We proberen de natuurlijke omstandigheden van varkens zo goed mogelijk na te bootsen”, legt Dick uit. ‘Beter Binnen’ heet het concept dat de familie Van der Vegt daarvoor zelf heeft ontwikkeld. Het vlees verkoopt De Ruimte onder de eigen merknaam De Krul.

Weer terug in de kantine wachten er nog lekkere hapjes en een drankje.

Wat is de rustdag u waard?

Allerlei wetgeving in ons land draagt eraan bij dat de zondag meer en meer als een gewone dag wordt gezien. De 24 uurseconomie lijkt zich alleen maar uit te breiden. Om verschillende redenen is hier weerstand tegen.

De Vereniging Zondagsrust is ervan overtuigd dat het onze plicht is om op te komen voor de rust op en de heiliging van de dag des Heeren. Dat doen we op diverse manieren:

- » Wij zoeken contact met mensen die de zondagsrust niet in acht nemen, via brieven of persoonlijke gesprekken.
- » Wij geven voorlichting over ons werk, bijvoorbeeld op scholen en verenigingen.
- » Wij verlenen juridische bijstand en geven advies bij o.a. procedures tegen evenementen op zondag.

Daarom, wat is de zondag als rustdag ú nog waard?

Wilt u ons steunen in ons werk?

Word vandaag nog lid (dit kan al vanaf 1 euro per jaar).
Geef uw gegevens vandaag nog door.

Fred. van de Paltshof 15 | 3911 LA Rhenen | 0317 61 43 98
info@zondagsrust.nl | www.zondagsrust.nl | Vereniging Zondagsrust is
ANBI -gecertificeerd RSIN: 004629875 | IBAN: NL98 INGB 0000 8786 28

ABZ
DIERVOEDING

Het beste dichtbij

www.ABZdiervoeding.nl

COÖPERATIE
ABZ

Coöperatie ABZ U.A. is een collectief van de sterke
boerenverenigingen ABZ Diervoeding, De Samenwerking,
Bosgoed Diervoeding, Merck Heidekruis en De V&K Wijksterren.

E.J. BOS
DIERVOEDING

Met zorg
voor diervoer

ejbos.diervoeding

www.ejbos.nl

'Het Anker' bv
kuikenbroederij en pluimveebedrijf

*Het adres voor duurzame en
biologische jonge hennen*

BOVANS BROWN

veel courante eieren
uitstekend nestgedrag
donkere schaalkleur
goede leefbaarheid
ook geschikt voor vrije uitloop

ISABROWN

hoge kilogramproductie p.o.h.
prettig gedrag in volière
goede leefbaarheid
robuust

robuust
goede leefbaarheid
veel courante eieren
uitstekend nestgedrag
ook geschikt voor vrije uitloop

DEKALB WHITE

Ochten
Telefoon: 0344-641349
Website: www.hetankerbv.nl
E-mail: administratie@hetankerbv.nl